

BAĞIMSIZLIK SONRASINDA, TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEN AZERİ
TÜRKÇESİNE GEÇEN KELİMELER

Dr. Erdal KARAMAN
Qafqaz Üniversitesi, Filoloji Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Bakü/Azerbaycan
erdalkaraman@yahoo.com

ÖZET

Azerbaycan bağımsızlığını elde ettikten sonra dış dünya ile bütünleşmesini hızla sağlamaya başladı. Bu süreçle birlikte Türkiye ve Azerbaycan ilişkileri her geçen gün artarak devam etti. Sözü edilen dönemde aralarında din, dil ve tarih birliği olan iki ülke birbirine daha da yakınlaştı. Ülkeler arasındaki ortak değerlerin çok olması ilişkilerin seyrini olumlu yönde etkilemektedir. Bu münasebetler sırasında Türkiye Türkçesi'nden birçok kelimenin Azerbaycan Türkçesi'ne geçtiği görülmektedir. Bu çalışmada, bağımsızlık sonrasında, 1993–2003 yılları arasında, Türkiye Türkçesi'nden Azerbaycan Türkçesi'ne geçen kelimeler ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, bağımsızlık sonrası, kültürel ilişkiler, basın, kelime alışverişi.

ABSTRACT

After the achieving own independence Azerbaijan rapidly began integrate with the external world. In developing of this process at the same time increasingly began developed relations between Azerbaijan and Turkey which are have common religion, language and historcal roots. Provided that two states have to much common values promoted developing of relations in positive trend. During the developing of relations it's have been observed that some Turkey's turkish words involved into the Azerbaijanian language. In this work figured out those Turkey's turkish words which are involved into the Azerbaijani turkish during the period from 1993 till 2003.

Key words: Azerbaijani turkish, Turkey's turkish, after the independence, cultural relations, media, words transferring

Azerbaycan Türkçesi XIII. ve XIV. yüzyıllarda ortaya çıkmaya başlar. Sözü edilen dönemlerde Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi birlikte mütalâa edilmektedir. Dil özellikleri yönüyle Anadolu Türkçesi'nden farklı gibi gösterilen unsurlar aslında her iki Türkçe'de de aynıdır.¹ Türkçe'nin iki büyük kolu olan Çağatay ve Osmanlı Türkçesi yanında Horasan'dan Anadolu'ya, Kafkaslardan Bağdat'a kadar, çok

geniş bir sahada, XIV. asırdan beri hâkim olan Azerbaycan Türkçesi, Osmanlı ve Çağatay Türkçesi kadar güçlüdür.²

Doğuda Çağatay Türkçesi, batıda, XV. yüzyıldan başlayıp XX. yüzyıla kadar devam eden imparatorluk sınırları içerisinde devletin ihtişamına paralel olarak gelişen Osmanlı Türkçesi³ gibi, Türkçenin iki güçlü kolu varken, hemen Osmanlı Türkçesi'nin yanı başında, Osmanlı Türkçesi'nden farklı olarak gelişen ve gittikçe tekâmül eden Azerbaycan Türkçesi'nin inkişaf etmesinde farklı amillerin rol oynadığı görülmektedir.

Bu amillerden en önemlileri, İlhanlılar döneminden başlayarak günümüze kadar yerleşim yeri olarak tercih edilen mekânların, Tebriz, Şiraz, İsfahan, Bağdat, Tahran gibi şehirlerin, kültür merkezi olarak temayüz etmelerinin önemli rol oynadığı görülmektedir. Bunun yanında Irak ve Doğu Anadolu konuşulan dil Osmanlı topraklarına katılınca kadar Azerî lehçesinin özelliklerini taşımaktaydı. Bu bölgeler, Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra da ağız özellikleri, Azerbaycan lehçesi özelliklerini devam ettirirken, aydın kesim, siyasi merkezin, maddi ve manevi tesirinden dolayı, Osmanlı Türkçesi'ni kullanır. Ayrıca, gerek Osmanlı, gerek Azerî sahasında halkın ekseriyeti Oğuzlardan oluşmasına rağmen, İran'da diğer Türk unsurlarının çok olması, Moğolların Anadolu'dakinden daha fazla nüfusa sahip olmaları, yerli kültür unsurlarının, tabî ve içtimâî şartların birbirinden farklılık arz etmeleri, İran dil ve medeniyetinin Azerî sahasına kuvvetli nüfuzu, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Sünniliğe karşı Safeviler döneminden başlayarak Şiiliğin, İran tarafından devlet mezhebi haline getirilmesi gibi durumlar her iki Türkçe'nin ayrı edebiyat kurmalarını, müstakil bir gelişme seyrine girmelerini sağlamıştır. Sözü edilen sebeplerden dolayı ortak gelişme takip eden iki lehçe zamanla birbirinden ayrılmıştır.⁴

Diğer taraftan, XIII. yüzyıldan itibaren Harzemşahların, Timurluların, Moğolların Azerbaycan sahasına kadar gelmeleri, bu coğrafyada yeni Türk boylarının yerleşmesine, buralardaki Türk unsurlarının sayısının artmasına vesile olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde Türkçe yerli ve yabancı dillerden kelimeler almaya başlar. Böylece Azerbaycan Türkçesi'nin edebi dilinin ortaya çıkması için uygun ortam hazırlanmış olur. Azerbaycan'ı da sınırları içerisine dâhil eden İlhanlılar, İslamiyet'i kabul ettikten sonra Farsça'yı da himayeleri altına almış olurlar. Sözü edilen gelişmeler neticesinde Türkçe, sadece Türklerin meskûn oldukları küçük yerleşim yerlerinde değil, aynı zamanda Tebriz, Şiraz, Hemedan gibi, dönemin medeniyet merkezleri sayılan yerlerdeki dillerle mücadele edebilecek seviyeye gelir. Özellikle İlhanlılar döneminde Türkçe'nin resmi diller arasında yer alması çok önemlidir. İbn Mühenna lügatinde Azerbaycan edebiyatına ve lehçesine yer verilmesi Azerbaycan Türkçesi'nin yerini ve önemini göstermesi açısından çok önemli bir durumdur.⁵

Bulunduğu coğrafyada Türkçenin güçlü bir lehçesi olarak tekâmülünü tamamlayan Azerbaycan Türkçesi, bu bölgede konuşulan dillerle etkileşime geçmiştir. Sözü edilen etkileşimin yönünü tarihi olaylar tayin etmektedir. Özellikle, milletler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin yoğun olduğu dönemlerde diller arasındaki kelime alış verişinin de bu münasebetler doğrultusunda arttığı gözlenmektedir.

Bu gelişmelere paralel olarak Azerbaycan Türkçesi'nin, Kafkaslarda konuşulan dillere ödünçlemeler verdiği görülür. Farklı milletlerden birçok şair ve yazar, bu lehçede eserler verir. Kafkasyada yaşayan milletlerin edebiyatının oluşmasında Azerbaycan Türkçesi'nin tesiri kaçınılmaz olurken, ticari ve ekonomik faaliyetlerde de, Azerbaycan Türkçesi, milletlerarası anlaşma dili olarak kabul edilir. A.R. Şihsaidov'a göre, Lezgi

şairlerin Türkçe eserler vermeleri kendi milli edebiyatlarının gelişmesini engellemiştir. Bunun yanında Lezgi edebiyatının gelişmesinde Azerbaycan edebiyatının etkisi olduğu görülmektedir. Birçok Lezgi şair ve yazar duygu ve düşüncelerini Azerbaycan Türkçesiyle dile getirmiştir.⁶

Rutullar da Lezgiler gibi Azerbaycan Türkçesinin tesirinde kalmıştır. Şairler ana dilleri yanında bu dilde de duygu ve düşüncesini dile getiren edebi eserler vermiştir. Rutul şair Şınar Hazarçı'nın (1890–1963), Arap, Rutul, Lezgi dillerinde ve Azerbaycan Türkçesi'nde kaleme aldığı eserler, halkın beğenisini kazanmıştır. Özellikle Azerbaycan Türkçesi'nde yapmış olduğu çalışmalar, Dağıstan'da popüler olmuş, 1953'e kadar, okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur.⁷

Kafkaslarda birçok milletin diline ödünçlemeler veren Azerbaycan Türkçesi, farklı dönemlerde siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelere paralel olarak, Arapça, Farsça, Rusça ve Türkiye Türkçesi'nden kelimeler almıştır.

VII. ve XIX. yüzyıllarda İslamiyetin Azerbaycan'a gelmesiyle birlikte hayat tarzında görülen değişikliklerin yanında, Azerbaycan Türkçesi'ne Arapça kelimeler de girmeye başlar. VIII. yüzyılda İslam dini Azerbaycan'da hakim olan bir din haline gelir. Bölgeye yerleşen Arap Müslümanların zamanla halkla kaynaştığı görülür. Sözü edilen dönemde Arapça'dan Azerbaycan Türkesi'ne kelimeler geçmesiyle birlikte, bölgeye yerleşen Müslüman Arapların da, zamanla, Azerbaycan Türkçesi'nde konuşmaya başlamaları bu kaynaşmanın en önemli işaretleridir.⁸ Azerbaycan Türklerinin, İslamiyeti kabul edip bu dini benimsedikten sonra, özellikle, şahıs isimlerini de yoğun bir şekilde yeni nesillere vermeleri dikkat çekmektedir. Arapça'dan genel itibariyle, farklı sahalardan kelimelerin alındığı görülür. Bu kelimelerden bazılarına; *vacib, ders, kudret, lezzet, kader, suret, mana, karar, emr, ezab, elm, sakit, inkişaf, emel, delil, ezel, kitab, suret, esas, ibaret, unsur, galib, sahife, esas, ebedi, makkul, ezab, zahmet, suret, alem* gibi örnekleri verebiliriz.⁹

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arapça'nın yanı sıra Azerbaycan Türkçesi'ne Farsça'dan da kelimeler geçmeye başlar.¹⁰ Azerbaycan'da Türk unsurunun kesafet kazanması, Türkçe'nin önemli bir dil olarak temayüz etmesi, Selçuklular döneminde gerçekleşir. Diğer taraftan Moğolların bölgeyi istilası ve İlhanlıların bu coğrafyada hakimiyet kurması Farsça'nın Azerbaycan Türkesi'ndeki tesirini azaltmıştır. Bu boşluk yeni göçler sayesinde doldurulur. İlhanlıların, Azerbaycan'ı siyasi ve idari merkez olarak telakkî etmeleri, Türk ve Moğol unsurunun bu bölgede süratle kesafet kazanmasına sebep olur.¹¹ Azerbaycan Türkçesi'ne Farsça kelimelerin girmeye başlaması, XIII. ve XIV. yüzyıllardan itibaren başlar. Zamanla Arapça'nın yerini Kafkaslarda Farsça alır. Arapça'dan sonra Azerbaycan'da resmi dil olarak Farsça'nın kabul edilmesi bu dilden yeni kelimelerin Azerbaycan Türkçesi'ne geçmesini kolaylaştırır.¹²

Farsça'dan Azerbaycan Türkçesi'ne geçen ve sıklıkla kullanılan kelimelerden bazılarına; *arzu, asayiş, behman, bed, bade, baht, revan, üstad, hasta, şikest* şeklinde sıralayabiliriz.

Güneyde de Azerbaycan Türkçesi, Farsça'nın tesirinde kalır, bu dilden yeni kelimeler alırken, kuzeyde Rusça'nın tesirine müşahede olunur. Rusça'dan Azerbaycan Türkçesi'ne geçen ilk ödünçlemelerin daha çok ilmi kavramları ifade ediyor olması dikkat çekicidir.¹³ Rusça'dan geçen kelimelerin tarihi ele alındığında üç farklı dönem söz kousudur:

1. Eski dönemlerden, Azerbaycan'ın Rusya'nın hakimiyeti altına girmesine kadar olan dönem,
2. Azerbaycan'ın Rusya'ya bağlanmasından Sovyetler Birliğine kadar olan devir,
3. Azerbaycan'da Sovyet hakimiyeti kurulduktan sonraki dönem.

Birinci dönemde Rusça'dan geçen kelimelerin sayısı oldukça azdır. İkincisinde ise bu sayıda, kayda değer artış gözlenilir. Çarlık Rusyasının hüküm sürdüğü ve Azerbaycan'ın Rusya tarafından işgaliyle başlayan bu süreçte, Azerbaycan-Rusya ilişkilerinin zorunlu olarak gelişmesi, özellikle, kültürel münasebetlerin artması sonucunda birçok kelime Azerbaycan Türkçesi'ne geçmeye başlar. Sözü edilen dönemde Rusça kelimelerin Azerbaycan şiiirinde bile kullanıldığı görülür.

Azerbaycan'ın, Sovyetler Birliği'ne dahil olmasıyla başlayan üçüncü dönemde Rusça'dan geçen ödüünçlemelerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Ekim devrimi gerçekleştikten sonra oluşan ortam, Rusça'nın önemini her geçen gün daha da artırmıştır. Rusça'nın, bu dönemde ideoljinin resmi dili haline gelmesi, ilmî faaliyetlerin bu dilde yürütülmesi, her alanda Rusça'nın kullanılması gibi sebeplerden dolayı bu dilin öğrenilmesi zaruret haline gelir. Bunun sonucunda, sadece Azerbaycan Türkçesi'ne değil, diğer birlikteki bütün dillere de Rusça'dan kelimeler nüfuz etmeye başlar. Sözü edilen ödüünçlemeler, hem konuşma yoluyla hem de edebi dil vasıtasıyla alınmıştır. Azerbaycan Türkçesi'ne geçen Rusça kelimeleri iki kategoride ele almak mümkündür:

1. Günlük hayatta kullanılan kelimeler: stekan "bardak", stol "masa", stul "sandalye", çaynik "çaydanlık" gibi.
2. Sosyal yapıyla ilgili kelimeler: kolxoz, savxoz, savet, komsomol vb.¹⁴

Rusya'yla Azerbaycan arasındaki münasebetlere paralel olarak dile bu dilden yeni kelimeler geçerken, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ilişkiler sözü edilen dönemde, kesilir. Demir perde iki ülke arasına aşılmaz set çeker. Böylece Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkilerin önü alınmış olur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkî cumhuriyetler de sırayla bağımsızlıklarını kazanır. Bu süreçle birlikte ülkemizin, bu devletlerle, dolayısıyla Azerbaycanla, ilişkileri yoğun bir şekilde başlar. Azerbaycan'ı dünya arenasında ilk tanıyan devlet Türkiye olur. İki ülke arasındaki ekonomik, kültürel, siyasî ve eğitim alanındaki faaliyetler her geçen gün artarak devam eder. Sözü edilen münasebetlerin seyrine paralel olarak dilde etkileşim süreci başlar. Bu münasebetlerin yansımaları dilde kendisini kısa sürede gösterir.

Türk televizyon kanallarının Azerbaycan'da ilgiyle seyredilmesi, özellikle genç kuşakların Türk dizilerin ilgi duyması Türkiye Türkçesi'ndeki birçok kelimenin, kısa sürede, Azerbaycan Türkçesi'ne geçmesini kolaylaştırır. Gençlerin Türkiye Türkçesi'ni anlamaları daha kolay olur. Dedeyle torun Türk dizisini birlikte seyredirken, filmin dede tarafından anlaşılmayan yerlerinde, devreye torun girer, Türkiye Türkçesi'ndeki anlamı bilinmeyen bazı kelimeler torun tarafından anında Azerbaycan Türkçesi'ne aktarılır. Bunun yanında Türkiye'deki bazı televizyon kanallarının sevilmesi, ailede, özellikle de çocuklar tarafından, ısrarla tercih edilen kanal olması, bazı kelimelerin Azerbaycan Türkçesi'ne geçişini daha da hızlandırmıştır.

Bu çalışmada, 1993 yılından 2003 yılına kadar, on yıllık süre içerisinde, Türkiye Türkçesi'nden Azerbaycan Türkçesi'ne geçen kelimeler ele alındı. Sözü edilen kelimeler gazetelerden derlendi. Azerbaycan'da basılan farklı gazeteler, Vüsal Hacıyev tarafından tarandı.¹⁵ Kelimelerin, Azerbaycan Türkçesi'nde kullanılan şeklini ve karşıladıkları

manayı göstərmək üçün, bu kelimələrin keçtiyi örnek cümələlər də verildi. Aynı zamanda Türkiyə Türkçəsi'nden alınan kelimələrin, Azərbaycan Türkçəsi'ndeki hangi kelimələrin yerinə kullanıldığı da gösterildi. Birbirine çok yakın olan, Batı Türkçəsi'nin iki kolu durumundaki Azərbaycan ve Türkiyə Türkçəsi'nde, birçok kelimədə anlam kayması olurken, Türkiyə Türkçəsi'nden geçen kelimələrin, bu duruma maruz kalmadan, bazılarınin kısmen fonetik farklılıklar uğrayarak, Türkiyə Türkçəsi'nde kullanılan anlamıyla, Azərbaycan Türkçesi'ne geçmesi dikkat çekicidir. Metinde Türkiyə Türkçesi, "tt.", şeklinde Azərbaycan Türkçesi de "at." şeklinde kısaltılarak verildi. Sözü edilen kelimeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

"tt. yasak/ at. qadağan

M. ə. Rəsulzadə mühacirətdə olanda da xalqının istiqlaliyyəti uğrunda siyasi fəaliyyətlərini dayandırmayıb və illərdə **yasaq** olunan bu döyüş yolları indi aşkarlanır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 20, 02 Şubat 1993.*)

tt. sorumlu/at. cavabdeh

Amma gənc Fatma məni gözdən qoymur və adaşına pıçıldayır!
-Hansınız **sorumludur**? (*Azərbaycan Gazetesi, No: 25, 25 Şubat 1993*)

tt. vaz geç-/at. imtina et-

əvvəllər vəsiyyətnamə yazmaq istəyirdi və sora bundan **vaz geçdi**. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 52, 19 Mart 1993*)

tt. böyle/at. belə

Böylə olmaq həsbiylə də ümum millətlər təbiət qüvvələrini hər şeydən yüksək tuttuqları zaman bu bayramı saxlamışlardı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 25, 19 Mart 1993*)

tt. həpsi/at. hamısı

Ancaq hökumət bayramıdır və buna din rəngi verənlərin **həpsi**, xüsusən ən çox qeyrət göstərən Ağa Bağır Məclisi saçma əfsanələrdə bayramı öz arzularına xidmət etdirmək istəmişlərdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 52, 19 Mart 1993*)

tt. saçma/at. boş boş

Ancaq hökumət bayramıdır və buna din rəngi verənlərin **həpsi**, xüsusən ən çox qeyrət göstərən Ağa Bağır Məclisi **saçma** əfsanələrdə bayramı öz arzularına xidmət etdirmək istəmişlərdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 52, 19 Mart 1993*)

tt. cumhuriyet/at. respublika

Keçmiş SSRİ **Cümhuriyyətlərindən** olacaq. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 126, 06 Temmuz 1993*)

tt. öncül/at. qabaqcıl

O, iniversitetə girendə bir çox **öncül** pedaqoqlar qurban getmişdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 154, 13 Ağustos 1993*)

tt. yazıklar ol-/at. təəsüflər ol-

Yazıqlar olsun ki, Türkiyə mətbuatında, Türkiyə televiziyyonunda o yalanlara, saçmalara səs verənlər tapılmış. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 175, 10 Eylül 1993*)

tt. zor/at. çətin

Biz bilirik ki, dövlət qurmaq çox **zor** işdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 211, 30 Ekim 1993*)

tt. yorum/at. rəy

Türkiyə qəzətlərində çıxan mənfi **yorumların** sahiblərinə təxirə slamadan məktublar yazaraq qənaətlərini düzəltmələrini rica edirəm. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 211, 30 Ekim 1993*)

tt. çevik/at. cəld

bu cəhətdən onun həyatı və yaradıcılığı çox **çevik** mütəhərrik olmuşdur. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 19, 30 Ocak 1993*)

tt. çağdaş/at. müasir

sonrakı adımlarında klasik və **çağdaş** Azərbaycan ədəbiyyatının ən dəyərli nümunələri sırasından Nizami, Nəsimi, Füzuli, CəlilMəmmədquluzadə, Sabirin əsərlərindən parçaları tərcümə edib nəşr etirdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 24, 09 Kasım 1993*)

tt. özəl/at. xüsusi

Bu qəzetlərin də böyük əksəriyyəti, bildiyiniz kimi **özəl** qəzetlərdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 272, 22 Aralık 1993*)

tt. anlam/at. məna

Bu **anlamda** M. Kamal Atatürk unudulmaz kəlamlarını müqəddəs sanıram. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 06, 08 Ocak 1994*)

tt. hepimiz/at. hamımız

Azərbaycan ordusunun son aylardakı uğurları **həpimizi** səvindirir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 31, 12 Şubat 1994*)

tt. acaba/at. görəsən

əcəba onlar nə üçün susurlar, müsəlman soydaşlarının fəci soyqırımına necə göz yumurlar? (*Azərbaycan Gazetesi, No: 52, 15 Mart 1994*)

tt. müsaəde/at. imkan

Müsaəde edersinizsə xatırladırdım ki, Azərbaycan son zamanlarda düşdüyi vəziyyətdə Türkiyənin xüsusən Türkçü ideyaların böyük təsiri olmuşdur. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 82, 27 Nisan 1994*)

tt. önündə/qabağında

Qızlarımızın mərdliyi, qeyrəti, qəhrəmanlığı **önündə** söz acizdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 132, 05 Temmuz 1994*)

tt. dürüst/at. düzgün

Xucalıların başına gətirilən amansızlıqlar barədə xalqa **dürüst** məlumat verildi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 141, 12 Temmuz 1994*)

tt. masa/at. stol

Yazı **masasının** üstündə isə saz və kamança asılıb. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 04, 04 Ağustos 1994*)

tt. söyle-/at. demə-

Xalqımız barədə **söylədiyi** xoş sözlərə görə qonağa təşəkkür edən H. əliyev dedi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 186, 13 Eylül 1994*)

tt. olay/at. hadisə

Şəmkirdə **olaylar** baş verir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 178, 01 Eylül 1994*)

tt. üz-/at. kədərlən-

Türkiyə dövlətini eləcə də, bütün Türkiyəliləri də dərinədən narahat edirdi, **üzürdü**. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 190, 15 Ekim 1994*)

tt. var-/at. çat-

Axşam qaranlığına sol nahiyəsindən keçən giziltinin fərginə **varmaq** istədi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 06, 10 Ocak 1995*)

tt. saygı/at. hörmət

Bütün Azərbaycan xalqına can sağlığı və əmin amanlıq dolu günlər arzulayır, **saygılarımı** bildirirəm. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 14, 20 Ocak 1995*)

tt. dinlə-/at. qulaq as-

Azərbaycan radiosunda **dinlədikə** bədənindən bir gizilti keçmiş. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 43, 24 Şubat 1995*)

tt. anlaşma/at. müqavilə

Türkiyənin daha geniş miqyasında iştirak etməsi üçün **anlaşma** imzalaması və şübhəsiz ki, bu bizim iqtisadi əlaqələrimizi də, digər əlaqələrinizi də daha da inkişaf etdirəcək. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 78, 13 Nisan 1994*)

tt. memnun/at. şad

S. Dəmirəl Azərbaycana daim qayğı göstərir, onun ürəyi həmişə ölkəmizlədir və mən onun salamlarını böyük **məmnunluqla** qəbul edirəm. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 93, 03 Mayıs 1995*)

tt. dilek/at. arzu

Süləyman Dəmirəl Azərbaycan'dan gələn uşaqlara xüsusi mehribanlıq göstərərək onlarla xeyli söhbət etmiş, **diləkləri** ilə maraqlanmışdı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 114, 01 Haziran 1995*)

tt. toplantı/at. yığıncaq

Azərbaycan dövlətinin başçısı Heydər Əliyev **toplantıda** təntənəli çıxış etdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 173, 31 Ağustos 1995*)

tt. yanıl-/at. səhv et-

1990-cı ildə qanlı 20 yanvar günlərində bu adda qəzət buraxdınız. **Yanılmamış** ki? Xeyr yanılmamışsınız. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 175, 02 Eylül 1995*)

tt. yabancı/at. əcnəbi

Bu həqiqəti millətimizin dostları ilə yanaşı onu istəməyən **yabancı** tarixçi, ədəbiyyatçı alimlər belə təsdiq etmək məcburiyyətində qalmışdır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 214, 13 Ekim 1995*)

tt. öncə/at. əvvəlcə

əgər **öncədən** zənn etmədiyimiz, gözləmədiyimiz bəzi olaylar baş verməsə, qarşıdakı beş ildə dünya dövlətləri bir-birinə daha yaxınlaşacaqdır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 162, 09 Aralık 1995*)

tt. başkan/at. rəhbər

Bəyoğlu bələdiyyəsinin **başkanı** Nüsərət Bayraqdar ilə çox işgüzar danışıqlarımız oldu. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 08, 12 Ocak 1996*)

tt. təşəkkür et-/at. minnətdar ol-

Qonağa **təşəkkürünü** bildirən Heydər Əliyev əziz Novruz bayramı münasibətilə Kamal Ayxan'a xoş arzularını söylədi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 55, 25 Mart 1996*)

tt. gerekli/at. vacib

Heydər Əliyev belə bir toplantının **gərəkli** olduğunu söyləyərək razılıq hiss ilə dedi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 63, 04 Nisan 1996*)

tt. öğrenci/at. şagird

Yay tətildə **öyrəncilər** on beş günlüyə Türkiyəyə istirahətə aparılır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 99, 25 Mayıs 1996*)

tt. rica/at. xahiş

Sizdən **ricası** budur ki, (*Azərbaycan Gazetesi, No: 118, 23 Haziran 1996*)

tt. yön/at. taraf

Bələdiyyələrin elmi-nəzəri **yönünün** aydınlaşmaacağına əminliyini bildirərək natiq gələcəkdə yalnız əməli problemlərlər barədə fikir müharibəsinə əhtiyac olacağını aşıqladı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 132, 12 Temmuz 1996*)

tt. yeterli/kifayət qədər

yeni **başbakan** N. ərbakan parlamentdə **yetərli** səs almaq üçün ayrı-ayrı deputat qrupları ilə danışıqları davam etdirir. (*Mühalefet Gazetesi, No: 50, 06 Temmuz 1996*)

tt. zavallı/at. yazıq

dünyada bəlkə elə cəhənnəmin özündə də ondan **zavallı** adam yoxdur. (*Mühalefet Gazetesi, No: 56, 27 Temmuz 1996*)

tt. cumhurbaşkanı/at. prezident

İ. Canan möhtərəm **cümhurbaşkanı** Heydər əliyev"e, Rəsul Quliyev"ə, Zahid Qaralov"ə təşəkkürünü bildirərək konfransın faydalı və səmərəli keçməsinə arzuladı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 132, 12 Temmuz 1996*)

tt. yazar/at. yazıçı

Eldə obada **yazarlar** içində onunla bağlı neçə-neçə lətifələr gəzir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 153, 10 Ağustos 1996*)

tt. dış/at. xarici

ancaq hər üç amil **dış** təhlükədən qorunmaq üçün eyni səviyyədə birləşirlər. (*Mühalefet Gazetesi, No: 60, 10 Ağustos 1996*)

tt. san-/at. zənn et-

Sanırdım ki, mənləyim, şərəfim, ləyaqətim və etəsi gün Anadolu toprağından keyli götürüb. (*Mühalefet Gazetesi, No: 68, 07 Eylül 1996*)

tt. suçlu/at. günahkar

Müqəssir kimdir? Qərbdirmi? Rusiyadırmı? Ermənistandırmı? Bəlkə özümüzük? Bəlkə Türkiyə ya Azərbaycandır? Daha da özümüz **suçluyuq**. (*Mühalefet Gazetesi, No: 69, 11 Eylül 1996*)

tt. uluslararası/at. beynəlxalq

Ölkəmizin dünya birliyində, **uluslararası** təşkilatlarda özünə yer tutmasında kömək ediblər. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 205, 25 Ekim 1996*)

tt. gelişme/at. inkişaf

Bizə baxanda gerçək müstəkilliyimizi görürsünüz və aranızdakı yeganə fərq **gelişmə** səviyyəməizdir. (*Mühalefet Gazetesi, No: 80, 23 Ekim 1996*)

tt. para/at. pul

"Get **para** kazan" deyə qıza bənzər sevdiyi qızla görüş xəyalında. (*Mühalefet Gazetesi, No: 79, 16 Ekim 1996*)

tt. efendi/at. cənab

Cavid **əfəndiyə** sanki, agah imiş ki, bir gün gələcək, uğrunda əziyyət çəkdiyi şam kimi əriyə-əriyə yoluna işıq saçdığı xalqının bir oğlu meydana çıxacaq. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 210, 04 Kasım 1996*)

tt. pek/at. çox

Rusya müsəlmanları **pək** az bir istisna ilə böyük Türk-tatar irqinə mənsubdurlar, eyni dildə danışır, eyni dinə sitayiş edirlər. (*Mühalefet Gazetesi, No: 83, 02 Kasım 1996*)

tt. günaydın/at. sabahın xeyir

İndi biz sizin ruhunuza üz tuturuq: **Günaydın**, Fərhad müəllim! Ruhunuz şad olsun! (*Mühalefet Gazetesi, No: 83, 02 Kasım 1996*)

tt. uyu-/at. yat-

əvvəlcə onun Uzaq Sibirdə **uyuyan**, qürbətdə olan cənazəsini doğma vətəninə, Azərbaycana gətirəcək. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 210, 04 Kasım 1996*)

tt. ulusal/at. milli

Quzey Qafqazda bu böyük dirəniş **ulusal** düşüncənin sufişaman inaclarının dayaqalarını daha da möhkəmləndirdi. (*Muhalefet Gazetesi, No: 92, 07 Aralık 1996*)

tt. savaş/az. müharibə

Hər iki natiq bildirmişdir ki, səkkiz ilə yaxın davam edən Qarabağ **Savaşı** aşılmayan düyünə çevrilmiş. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 4, 08 Ocak 1997*)

tt. özgür/at. azad

Qurtuluş Savaşında Kıprıs olaylarında Azərbaycan **özgürlük** mücadələsinə Bosniya-Hersoqovinada, Çeçenistanda bütün şəhid olan anaların ruhu qarşısında baş əyirəm. (*Muhalefet Gazetesi, No: 69, 11 Eylül 1996*)

tt. bilim/at. elm

Quzey Qafqaz toplulukları arasında **bilim** adamlarının arasında soyuq savaş "əsil tarix gerçəkçilik" görünümündə başlanıb. (*Muhalefet Gazetesi, No: 4, 15 Ocak 1997*)

tt. doğu/at. şərq

Bu baxımdan cəmiyyətimizin milli azaldığını meydana gətirən hər bir ünsür öz payına düşən zərəri çəkmiş, istər **doğu**, istərsə də batı tümlüyündə dövlət vətən toprağı millət qurbanları vermişdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 47, 11 Mart 1997*)

tt. batı/at. gərb

Bu baxımdan cəmiyyətimizin milli azaldığını meydana gətirən hər bir ünsür öz payına düşən zərəri çəkmiş, istər doğu, istərsə də **batı** tümlüyündə dövlət vətən toprağı millət qurbanları vermişdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 47, 11 Mart 1997*)

tt. kolay/at. asan

Qərbin də dəstək veridiyi bir məmləkət, böyük bir güclə qonşu almaq **kolay** bir iş deyil. (*Muhalefet Gazetesi, No: 22, 19 Mart 1997*)

tt. yet-/at. çat-

Kitablarımızda bildirirsiniz ki, XXI yüzyilin ideoloji ayrımının sona **yetti**yi kültür və din ayrımının başladığı əsr olacaq. (*Muhalefet Gazetesi, No: 22, 19 Mart 1997*)

tt. yatırım/at. investisiya

Azərbaycana **yatırım** qoymaq fikrinə gəlmiş ancaq bu işi indiyə kimi gerçəkləşdirməmişdi. (*Muhalefet Gazetesi, No: 23, 26 Mart 1997*)

tt. lütfən/at. zəhmət dəyilsə

Azərbaycan sevgisi ilə dolu olduğunu görür və **lütfən** bu haqda bir az məlumat verəsiniz. (*Muhalefet Gazetesi, No: 23, 26 Mart 1997*)

tt. ekonomi/at. iqtisadiyyat

Azərbaycan **ekonomisinə** gəlinə, Sovet dönəmində cümhuriyyətlər ekonomik baxımdan bir-birinə möhtac edilmişdir. (*Muhalefet Gazetesi, No: 23, 26 Mart 1997*)

tt. tören/at. tədbir

Hidayət Orucov qurultay iştiraqçılarının alqış sədaları altında müqəddəs Türk inaclarından doğan bu **törənə** qatıldı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 76, 20 Nisan 1997*)

tt. bağımsız/at. müstəkil

Türk dövlətlərində verilən diplomların **bağımsız** dövlət qurumlarına malik bütün Türk dünyasında keçərli olmasına tezliklə təmin etmək məsələsi başlıca müzakirə obyektlərindən biri oldu. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 76, 2 Nisan 1997*)

tt. amaç/at. məqsəd

Azərbaycan Rabitə Nazirliyinin birgə müəssisəsidə və bu müəssisənin əsas **amacı** Azərbaycanda GSM sistemini qurmaq idi. (*Muhalefet Gazetesi, No: 30, 20 Nisan 1997*)

tt. caddə/at. prospekt

Süleyman Dəmirəl bildirmişdi ki, bu **caddə** olaraq Azərbaycan **caddəsi** adlandırılır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 95, 14 Mayıs 1997*)

tt. başkent/at. paytaxt

Mən çox sevinc hissi keçirirəm ki, bu gün Türkiyənin **başkəndində** bizim üçün çox əziz olan Ankara şəhərində Azərbaycan caddəsi də yarandı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 18, 14 Mayıs 1997*)

tt. türlü/at. növ, cür

İstiqlal uprunda savaşıyan nəslin idealist sıraları sıxlaşmış və bu sıralardakı mübariz ruhlar hər **türkü** maneələrdən keçərək çelikleşmişlər. (*Muhalefet Gazetesi, No: 40, 28 Mayıs 1997*)

tt. çelikleş-/at. polad ol-

İstiqlal uprunda savaşıyan nəslin idealist sıraları sıxlaşmış və bu sıralardakı mübariz ruhlar hər türlü maneələrdən keçərək **çelikleşmişlər**. (*Muhalefet Gazetesi, No: 40, 28 Mayıs 1997*)

tt. mücadele/at. mübarizə

Milli Məclisin sədri Murtuz ələskərov və rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti may 28-də istiqlal **mücadiləsi** tarixində özünəməxsus yer tutan dövrünün görkəmli istimai-siyasi xadim Məmmədəmin Rəsulzadənin qəbrini ziyarət etdi.. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 110, 01 Haziran 1997*)

tt. konu/at. mövzu

Qarabağ savaşı ilə bağlı bir çox məsələləri açıqlamaq istəməzdim hər halda bu **konuda** məlumatlı şəxslər çoxdur. (*Muhalefet Gazetesi, No: 43, 07 Haziran 1997*)

tt. mutlu/at. şad, xoşbəxt

Şenol Dəmiröz Azərbaycanla birgə olduğu zaman çox **mutlu** olduğunu və saygılarını bildirdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 197, 11 Eylül 1997*)

tt. örnek/at. nümunə

Millət qəhrəman övadlarından meydana gələn ordu o dərəcədə vəhdət təşkil edirdi ki, dünyada bu tarixdə bunun **örnəniyi** çox nadirdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 235, 28 Ekim 1998*)

tt. önemli/at. vacib

İstər Türkiyə-Azərbaycan əlaqaları baxımından, istər də, dünyada baş verən **önəmli** hadisələr baxımından 1997-ci ili necə dəyərləndirirsiniz sualına səmimi cavab verərək müsbət və mənfi tərəflərini qeyd etdi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 4, 04 Ocak 1998*)

tt. rica et-/at. xahiş et-

Mən sizə bir daha təşəkkür edirəm və **rica edirəm** ki, ədirmənin bütün vətəndaşlarına, orada yaşayan insanlara mənim salamımı, hörmət və ehtiramımı çatdırın. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 32, 11 Şubat 1998*)

tt. müjde/at. müştuluq

Bu hadisəni çox yüksək qiymətləndirdi və müqavilənin obrazlı olaraq sərginin dünyada gələn ilk **müjdəsi** adlandırıldı. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 74, 03 Nisan 1998*)

tt. önder/at. lider

Türkiyə Respublikasının ən böyük və nüfuzlu universitetlərindən biri olan ulu **öndər** M.K. Atatürkün adını taşıyan ərzurum Üniversitetinin enatı 1998-ci il mayıs 1-də Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevə "Fəxri doktor" adı verməyi yekdilliklə qərara almış. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 99, 03 Mayıs 1998*)

tt. gerçekleştir-/at. reallaştır-

ən kısa vaxtda **gerçekleştirilməsi** Azərbaycanda çıxarılacaq nefti Qərbbə daimi və ən təhlükəsiz şəkildə danışmasını təmin edəcəkdir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 125, 03 Haziran 1998*)

tt. takım/at. komanda

Orta əsrlərdən üzü bəri dünyanın Türkə qənim olan bir çox ölkələrinin paytaxtlarından, qalarından zəfərlə keçən Osmanlının mehtər **takımı** bu gün Bakının küçələri ilə irəliləyir. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 155, 10 Temmuz 1998*)

tt. imdada yetiş-/at. köməye çat-

1918-ci ilin martından Türk **imdadımıza yetişməsəydilər**, qanlı qırğın nəinki 35 mindən çox yerlimizin məhv edilməsi ilə nəticələndi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 229, 04 Ekim 1998*)

tt. yönetici/at. idarəedici

Türkiyənin bu günkü rəhbərləri **yöneticiləri** Türkiyə hökuməti Türkiyənin dövləti M. K. Atatürk yoluna sadıqdılar. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 259, 06 Kasım 1998*)

tt. başarı/at. müvəffəkiyyət

Azərbaycan xalqı, Azərbaycana bir ömür verdiyi xidmətlərdə öz ölkəsini idarə etmək imkanına yenidən qovuşmuşsunuz, **başarılar**, uğurlar diləyirəm. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 22, 30 Ocak 1999*)

tt. dönem/at. dövr

Yazlıqaya deyilən yerdə hifit **dönəminə** aid ediblər. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 24, 02 Şubat 1999*)

tt. mezar/at. qəbir

"Məzarımın üstünə bir çüt çəkmə koyun" (*525. Gazet, No: 60, 01 Nisan 1999*)

tt. zorunda kal-/at. məcbur ol-

Dünən bütün günü telefon zənglərinə cavab vermək **zorunda qaldıq**. (*525. Gazet, No: 61, 02 Nisan 1999*)

tt. kültür/mədəniyyət

Azərbaycan **kültür** dərnəyi, onun şöbələri Respublikamızı təbliğ etmiş. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 82, 13 Nisan 1999*)

tt. yalnızlık/at. tənhalıq

Çünki **yalnızlıq** Allaha məxsus bir şeydir. (*525. Gazet, No: 88, 11 Mayıs 1999*)

tt. meslek/at. peşə

Neçə onilliklərdir ki, mən də bu binaya **məslək** dostum, böyük Milli mütəfəkkir şairimiz Bəhtiyar Vahabzadənin 5-ci axırmıncı mərtəbədəki mənzilinə qalxıb düşməkdə idim. (*525. Gazet, No: 102, 01 Haziran 1999*)

tt. ilginç/at. maraqlı

Dəstək olması haqda **ilginç** məlumatlarıyla bağlı Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev açıqlama yayıb. (*525. Gazet, No: 106, 05 Haziran 1999*)

tt. kıyafet/at. geyim, patlar

Xoşuma gələn bir də o idi ki, yeniyetmələr hər gün geyindikləri **qiyafətdə** səhnəyə çıxmadılar. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 124, 03 Haziran 1999*)

tt. henüz/at. hələ

Şərqdə hissiyat **hənüz** böyük bir əhəmmiyyətə malikdir. (525. *Gazet, No: 127, 07 Temmuz 1999*)

tt. rəvanş/at. cavab oyun

Trabzonspor **revanş** matçında gözəl oyun nümayiş etdirərək qələbə qazanıb. (525. *Gazet, No: 141, 27 Temmuz 1999*)

tt. soyad/at. fəmiya

Milli mankurtlarımızın xəyanəti özündən dilimizə yabancı olan "ov", "ova", "yevə", "yəva" sonluqları dahil edildi və **soyadlarımız** məcburi şəkildə dəyişdirildi. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 182, 08 Temmuz 1999*)

tt. belli/at. məlum

Orta Asiyada bizə **bəlli** olmayan digər ölkələrdə yayılmış və rəğbətə qarşılanmışdır. (*Azərbaycan Gazetesi, No: 186, 17 Ağustos 1999*)

tt. dal-/at. bürün-

Dünənlər azərkəşlərin səs-küyündən qulaq tutulan futbol meydançaları da sanki bu gün bütün Türk dünyası kimi matəmə **dalıb**. (525. *Gazet, No: 160, 21 Ağustos 1999*)

tt. ortam/at. çevrə

Mən məlum bir **ortamda**, məlum şeylərin baş alıb getdiyi və dəyişdirilməz kimi tanındığı bir zamanda bütün bunların qarşısında çıxdım. (525. *Gazet, No: 235, 28 Ekim 1998*)

tt. bilgisayar/at. kompyuter

Musikiyə yeni bir şəkil alıb, çünki bu beş ildə çox şeylər gəldi həyatımıza: **bilgisayar**, internet, cib telefonu. (525. *Gazet, No: 179, 17 Eylül 1999*)

tt. güney/at. cənub

BMT-nin Qaçqınların işi üzrə Ali Komissarlığının Bakı bürosunun **Güney** Azərbaycandan olan siyasi mühacirətə qarşı ayrı-seçkiliyə son qoyulsun. (*Azadlıq Gazetesi, No: 1, 4 Ocak 2000*)

tt. kapan-/at. bağlan-

Bəzi dairələrdə qısqançlıqla qarşılanan "Eqo" yaradıcılıq ordeni **qapandı**. (*Azadlıq Gazetesi, No: 2, 05 Ocak 2000*)

tt. durum/at. vəziyyət

Bu müşahidələr özünü M. Çöhrəqani ilə bağlı yaranmış **durumda** növbəti dəfə doğrulub. (*Azadlıq Gazetesi, No: 6, 11 Ocak 2000*)

tt. müthiş/at. təntənəli

Xatirə tədbirində həmin **müdhiş** gecənin xatırladan tonqalların yandırılacağı, şəhidlərin ruhuna dualar oxunacağını bildirib. (*Azadlıq Gazetesi, No: 13, 20-21 Ocak 2000*)

tt. gerekli ol-/at. vacib ol-

Hər halda hara getsə, ilk növbədə Azərbaycanlı kimi tanınacaq; bu ölkə üçün bu faktın **gərəkli olduğunu** bilməli. (*Azadlıq Gazetesi, No: 21, 02 Şubat 2000*)

tt. doğur-/at. yarat-

PanTürkist amillərin separatçı və ayrılıq salan fəaliyyətləri nigaranlıq **doğurmaqdadır**. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 25, 06 Şubat 2001*)

tt. sonuq/at. nəticə

Sənəd müzakirə edilmək məqsədilə götürülsə də, **sonuq** öncədən bəllidir. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 29, 10 Şubat 2001*)

tt. seyirci/at. tamaşaçı

İstər Türk **seyrciləri** istərsə də İstanbul mətbuatı sənətçilərimizin çıxışlarını yüksəkqiymətləndirərək heyran olduqlarını bildirmişlər. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 42, 28 Şubat 2001)*

tt. katıl-/at. iştirak et-

12 martda hörmətli Heydər Əliyevin şərəfinə verəcəyim ziyafətə sizin də **qatılmanızı** rica edirəm. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 44, 02 Mart 2001)*

tt. çeşit/at. növ

Onun verdiyi məlumata görə, Rusiyada gedən son proseslər nəticəsində bu ölkədən gətirilən malların **çeşidi** artıb. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 44, 02 Mart 2001)*

tt. beyaz/at. ağ

Səhər öz **bəyaz** kəlağayısını həzinliklə sərirdi məmləkətin üstünə. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 47, 08 Mart 2001)*

tt. bulun-/at. ol-

Azərbaycan xalkının çox hissəsinin torpaqları hərbi yolla azad etmək istəyincə **bulunduğunu** söyləyəcəyini bildirdi. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No. 62, 03 Nisan 2001)*

tt. lüzum/at. ehtiyac

Şəriətə görə camaatı aldatmaq xatirinə **lüzum** bilinməyən işlərə əl atan adam bilməlidir. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 65, 06 Nisan 2001)*

tt. kuzey/at. şimal

O, qeyd edir ki, **Quzey** Kipr Bakı-Tibilisi Ceyhan marşrutu üzrə nəql ediləcək. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 69, 12 Nisan 2001)*

tt. an-/at. xatırla-

Beləliklə, bu gün əjdər müəllimin **anma** günüdür. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 101, 30 Mayıs 2001)*

tt. ön/at. irəli

Həmçinin bütün ölkə vətəndaşlarının fəallıq göstərməsini **önə** çəkdi. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 100, 26 Mayıs 2001)*

tt. yıldönümü/at. yubiley

Bu kitab Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışının **ildönümünə** hədiyyədir. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 109, 09 Haziran 2001)*

tt. çöz-/at. həll et-

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin **çözümünün** Rusiya və ABŞ prezidentləri Vladimir Putinlə Corc Buşun arasında gerçəkləşəcək Lyubyana görüşünün gündəliyinə daxil olması gözlənilir. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 113, 15 Haziran 2001)*

tt. yanlış/at. səhv

G. Hacıyev vurğuladı ki, bu məsələ ilə bağlı **yanlış** təsəvvür var. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 123, 03 Temmuz 2001)*

tt. anla-/at. başa düş-

Bu axşam sizin bizimlə birgə olmağımız bizim üçün böyük şərəfdir və mən **anlayıram** ki, bura toplaşanlar sizi dinləmək istəyirlər. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 133, 17 Temmuz 2001)*

tt. eski/at. çoxdan

Mən **əskidən** uzun illər ki, Türkiyənin məsələləri ilə məşğulam. *(Yeni Azərbaycan Gazetesi, No: 143, 31 Haziran 2001)*

tt. dolaş-/at. gəz-

Cəmiyyətdə partiyaların harada və necə maliyyələşməsi barədə suallar **dolaşır**.
(*Yeni Azərbaycan Gazetesi*, No: 144, 01 Ağustos 2001)

tt. bilgi/at. məlumat

Bu haqda olan **bilgiləri** siyasi ekspertlər aksioma kimi qəbul edir. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi*, No: 175, 14 Eylül 2001)

tt. düzenle-/at. təşkil et-

Yeni səfirin və iki ölkə prezidentinin iştiracı ilə **düzənlənəcək** bu tədbir gələn ilin payızında olacaq. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi*, No: 185, 28 Eylül 2001)

tt. devir-/at. yıx-, çevir-

Bu sözlər yeddi il bundan öncə Azərbaycanda hakimiyyəti **devirmək** istəyənlərin qarşısını almaq xalqa üz tutan Heydər Əliyevə məxsusdur. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi*, No: 189, 04 Ekim 2001)

tt. delil/at. sübut

Bu administrasiyasının gətirdiyi **dəlillər** daha tutarlıdır. (*Yeni Azərbaycan Gazetesi*, No: 199, 18 Ekim 2001)

tt. sun-/at. təqdim et-

Antalogiyadakı bütün şəriyyət gözəlliklə Türk və Türkmən oxuyucularına **sunmaqdan** sonsuz mutluluk duyuruq. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 2, 11 Ocak 2002)

tt. toplum/at. cəmiyyət

Məkan kultür sarıdan nəhəng bir ərazini əhatə eləyən **toplumların** bir-birini başa düşməsi üçün təkcə dövlətlə yox, ziyalılar da addım atdılar. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 05, 01 Şubat 2002)

tt. usan-/at. bez-

Həmin kitabları müəlliflər bir-birinə tanış-tunuşa, qohum-qonşuya bağışlamaqdan **usanmırlar**. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 08, 22 Şubat 2002)

tt. nasıl/at. necə

Ə. Hüseynzadənin "İttihad və Tərəqqi **nasıl** quruldu" (*Edebiyat Gazetesi*, No: 09, 01 Mart 2002)

tt. endişe/at. həyəcan

Nazim vətənidən ayrı belə yaşayıb vətəni **əndişə** içində koyub. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 16, 19 Nisan 2002)

tt. özəllikle/at. xüsusilə

Özəlliklə Türk dünyasının tanınmış şair, romançı, bəstəci, sinema və ədəbiyyat adamlarını qarşılıyın. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 17, 26 Nisan 2001)

tt. bağır-/at. qışqır-

"Yaşasın İstiklal" deyərək **bağıрмаqdan** irəliləyən şəxslər Türk xalqının geniş köksündən çıxan şəhslərdən başqa bir səs deyildi. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 20, 17 Mayıs 2001)

tt. kaba/at. kobud

Qabalığa, azmanlığa elə bil ki, yumşaldı. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 21, 24 Mayıs 2002)

tt. uzun sür-/at. uzun çək-

Azəri hərəkətini yaratdığı demokratik quruluşun ömrü **uzun sürmədi**. (*Edebiyat Gazetesi*, No: 23, 07 Haziran 2002)

tt. masum/at. günahsız

Ana deyəndə dodaqları çalar-çadar olan **məsum** körpələrimizin hıçkırığı qəddi əyilməyən el aqsaqallarımızın göyərtisi və sinəsinə çalın-çarpaz Qarabağ dərdi çəkilməmiş müdrik nənələrimizin fəryadı gözlərimin qarşısında canlanır. (*Edebiyat Gazetesi, No: 25, 21 Haziran 2002*)

tt. baskı/at. çap

Araştırması yazar prof. Dr. Cemal Anadolunun "Erməni Dosyası" adlı kitabın dördüncü **basqısını** prof. Dr. əhmədovun "Ermeni xəyanəti və Andronik Ozanyanın qanlı əməlləri adlı araştırması da əlavə olunacaqdır. (*Edebiyat Gazetesi, No: 28, 12 Temmuz 2002*)

tt. uy-/at. aldan-

Şair bütün bu fitvalara **uymamış**, düşüyü ağır vəziyyətdən qurtula bilmişdi. (*Edebiyat Gazetesi, No: 29, 19 Temmuz 2002*)

tt. soba/at. peç

Bu şerin havasına Şaumyanın tarixi kabinetini bəzəyən fotosəklini cırıqlayıb **sobaya** tulladıq. (*Edebiyat Gazetesi, No: 42, 18 Ekim 2002*)

tt. şaşkınlıq/at. təəccüblü

Müəllimlərimizin içində kommunistlər **şaşkınlıqla** bizə xəbərdarlıq edirlər. (*Edebiyat Gazetesi, No: 42, 18 Ekim 2002*)

tt. ünlü/at. məşhur

Türkiyəli dostların bu **ünlü** sənətkar barədə dedikləri səmimi ürək sözləri... (*Edebiyat Gazetesi, No: 44, 01 Kasım 2002*)

tt. sıcaq/at. isti

ədil və şairləri ilə yaratdığı **sıcaq** münasibətlərdən söz açmaq və hətta onların bəzilərinin ədəbi taləyində bu dahi sənətkarın oynadığı müstəsna roldan danışmaq olduqca zəruridir. (*Edebiyat Gazetesi, No: 49, 05 Aralık 2002*)

tt. ödü/ at. mükafat

Şərqdən bir neçə nəfər bu **ödü/ at. mükafat** layiq görüldü. (*Şerk Gazetesi, No: 250, 03 Ocak 2003*)

tt. görev/at. vəzifə

Kıpr hökumətində **görev** yapan vəzifəli türklərin hamısı öz postlarından kütləvi şəkildə kovuldular. (*Şerk Gazetesi, No: 251, 04 Ocak 2003*)

tt. ısrar/at. təkid

Türkiyənin dətəyi olmadan belə başa çatdırmaqdan **ısrarlıdır**. (*Şerk Gazetesi, No: 43, 06 Mart 2003*)

tt. ilişki/at. əlaqə

İraq Türkmən cphəsi ilə **ilişkilərin** olduğunu deyən Bayoğlunun sözlərinə görə İTC rəhbərləri ilə də söhbətləri olub. (*Şerk Gazetesi, No: 49, 14 Mart 2003*)

tt. yararlan-/at. faydalan-

İraqın NATo ölkələri arasında yaranmış möbahisələrdən **yararlanmaq** maraqlarının olduğunu bildiren Hüseyinli... (*Şerk Gazetesi, No: 30, 15 Şubat 2003*)

tt. yetkili/at. məsul şahıs

Türkiyə Böyük Millət Meclisinin spikeri Bülent Arınç, Beşiktaşın prezidenti Sərdar Bilgili klubun digər **yetkililərinə** ikiqat təbriklərini çatdırdı. (*Şerk Gazetesi, No: 40, 01 Mart 2003*)

tt. basit görün-/at. sadə ol-

Akif Samed xalqın məhəbbətini qazana bilib. İlk baxışdan bu fikir **bəsit görünə** bilər. (*Şerk Gazetesi, No: 49, 14 Mart 2003*)

tt. yen-/at. məğlub et-

İngiltərənin Portuqaliyaya 2:4 hesabı ilə **yenildi**yi seçmə oyunu izləyən Çətinər "Bu nəticə qrupun nə qədər çətin olduğunu göstərir. (*Şerk Gazetesi, No: 59, 01 Nisan 2003*)

tt. bulun-/at. istiraq et-

Kürtlərin Kərkük və Musulda türkmənlərə qarşı zorakılıq və soyğunçuluq əməllərində **bulunması**, şəhərlərdə qalaraq idarəçiliyi ələ keçirməyə və hakimiyyəti davam etdirməyə cəhd etmələridir. (*Şerk Gazetesi, No: 68, 12 Nisan 2003*)

tt. canlı yayımlan-/at. birbaşa translyasiya

Baxmayara ki, onun repertuarı çox zəngindir, Türkiyə telekanallarında **canlı yayımlanan** verilişlərdə tamaşaçı auditoriyasının fikri əsas götürülür. (*Şerk Gazetesi, No: 91, 16 Mayıs 2003*)

tt. tepki/at. təzyiq

Ölkə ictimaiyyətindən sərt **təpki** gəlsə də rəsmilər bu məsələdə konsensus əldə olunmasını mümkün sayır. (*Şerk Gazetesi, No: 99, 28 Mayıs 2003*)

tt. bölüm/at. hissə

O Türkiyə və İsrail arasında ticarət etməklə yanaşı vaxtının böyük bir **bölümünü** ailəsinə ayırmaq niyyətindədir. (*Şerk Gazetesi, No: 103, 04 Haziran 2003*)

tt. ara-/at. axtar-

İsrail ordusunun hərbiçiləri ərəblərin evlərini bir-bir **arayaraq** yaraqlıların təhvil verilməsini tələb edib. (*Şerk Gazetesi, No: 118, 25 Haziran 2003*)

tt. alış-/at. vermiş et-

"Avilla" retoranında görməyə **alışan** Azərin sevrələr bu dəfə deyəsən istirahət məkanlarını dəyişmək məcburiyyətində qalacaqdır. (*Şerk Gazetesi, No: 121, 01 Temmuz 2003*)

tt. yağmur/at. yağış

Bu ilin əvvəllərində baş vermiş **yağmur** və təbii hadisələrlə bağlansa da, iqtisadçılar bahalaşmanın səbəblərini qonşu ölkələrdə gedən inflasiya ilə əlaqələndirirlər. (*Şerk Gazetesi, No: 130, 01 Temmuz 2003*)

tt. sergile-/at. nümayiş etdir-

Fatih Terim görüşdən sonra verdiyi açıqlamada yetirmələrinin **sərgilədiyi** oyundan razı qaldığını söyləyərək... (*Şerk Gazetesi, No: 146, 05 Ağustos 2003*)

tt. kutla-/at. təbrik et-

Sarı-qırmızı klubun rəsmi internet saytında Terimin doğum günü **qutlanıb**. (*Şerk Gazetesi, No: 169, 05 Eylül 2003*)

tt. yürüt-/at. irəli sür-

Bu istiqamətdə **yürüdü**lən siyasi kursun məzmununda hansısa səhvlərə yol verilməsi iddia etməyə əsas verir. (*Şerk Gazetesi, No: 07, 05 Kasım 2003*)

tt. armağan/at. hədiyyə

Məmməd Arazın 70 yaşına **ərməğandır**. (*Şerk Gazetesi, No: 187, 01 Ekim 2003*)

tt. sersem/at. axmaq

İrəvanın öz **sərsəm** iddialarından əl çəkməsini tələb edir. (*Şerk Gazetesi, No: 189, 01 Ekim 2003*)

tt. izin/at. icazə

Rəbinin **izni** ilə həmin gündən gələn ilin Qedr gecəsinədək dünyada baş verəcək hər işdən ötrü yerə enərlər. (*Şerk Gazetesi, No: 221, 21 Kasım 2003*)

tt. rəğmən/at. baxmayaraq

Amma buna **rəğmən** mən onsuz da öz mövqeyimdə qaldım. (*Şerk Gazetesi, No: 238, 17 Aralık 2003*)¹⁶

Sonuç olarak, Türk cumhuriyetleri, bağımsızlıklarının kazandıktan sonra bu cumhuriyetlerde ve Türkiye’de ortak dil tartışmaları gündeme geldi. Bu süreçle birlikte farklı görüşler ortaya atıldı. Bu görüşlerden birisi de cumhuriyetler arasında kültürel, ekonomik, sosyal ilişkilerin artırılması ve bu şekilde iletişim için gerekli ortamın sağlanması şeklinde idi. Sözü edilen görüş doğrultusunda yapılan icraatlar neticesinde iletişimin belli noktalarda çok rahat sağlandığına şahit olunmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte Türkiye Türkçesi’nden Azerbaycan Türkçesi’ne her alanda onlarca kelime geçmeye başlamıştır. Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi’nin birbirine çok yakın olmasından dolayı, birçok kelimenin Türkiye Türkçesi’nden Azerbaycan Türkçesi’ne geçişi kolaylaşmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin seyrinin bağımsızlık döneminde hız kazanması yanında, teknolojinin dünyayı küçük bir köy haline getirdiği günümüzde, Azerbaycan ve Türkiye daha da yakınlaşmıştır. İki ülkenin, eğitim-öğretimde işbirliğine gitmesi, Türk okullarının buradaki faaliyetleri, birçok Azerbaycanlı talebenin yüksek öğrenim için Türkiye’yi tercih etmesi, yine Türkiyeli talebelerin Azerbaycan’da yüksek öğrenimini sürdürmeleri, Türk iş adamlarının Azerbaycan’daki faaliyetleri, Türk televizyonlarında gösterilen dizilerin bu ülkede ilgiyle takip edilmesi gibi faktörlerin yanında, Türkiye ligindeki karşılaşmalardan yeni çıkan kliplere kadar kültürel sosyal etkinliklerin Azerbaycan’da da ilgi görmesi Türkiye Türkçesi’nden Azerbaycan Türkçesi’ne kelime geçişini daha da hızlandırmıştır.

¹ Bozkurt, Fuat, *Türk Dili*, Cem Yayınları, İstanbul 1992, s. 208.

² Köprülü, M. Fuat, *Edebiyat Araştırmaları II*, İstanbul 1989, s. 14.

³ Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul 1995, s. 35.

⁴ Köprülü, M. Fuat, a.g.e, s. 29.

⁵ Akpınar, Yavuz, *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, Dergah Yayınları, İstanbul 1994, s. 19.

⁶ Ş., Mazanayev, "Literaturnoye Mnogoyaziçeniye Dagestana", *Musulmanskaya Sivilizatsiya*, Şubat 1995, N. 2, s. 235.

⁷ R. A. Ş., Ramazanov, *Kratkiye Oçerki İstorii Kulturu Drevnego Aula*, Mahaçkala 1990, s. 25.

⁸ Hudiyeve, Nizami, *Azerbaycan Edebi Dilinin Tarihi*, Bakı 1995, s. 64.

⁹ Gurbanov, A., *Muasır Azerbaycan Dili*, Bakı 1967, s. 181.

¹⁰ Hudiyeve, Nizami, a.g.e, s. 69

¹¹ Köprülü, Fuat, a.g.e, s. 16.

¹² Gurbanov, A. a.g.e, s. 189.

¹³ Hudiyeve, Nizami, *Azerbaycan Edebi Dilinin Sovet Dövrü*, Bakı 1989, s. 377.

¹⁴ Gurbanov, A. , a.g.e, s. 191.

¹⁵ Hacıyev, Vüsal, *Türkiye Türkçesi’nden Azerbaycan Türkçesi’ne Geçen Kelimeler*, Bitirme Tezi, Bakı 2004, s. 20-66.

¹⁶ Hacıyev, Vüsal, a.g.e, s. 20-66.